

SYLWAN

MIESIĘCZNIK POLSKIEGO TOWARZYSTWA LEŚNEGO

Wydawany z pomocą finansową Polskiej Akademii Nauk

ROK CXXX

Warszawa, grudzień 1986 r.

Numer 12

CZESŁAW OKOŁÓW

Białowiecki Park Narodowy — bilans 65-lecia

Беловежский Национальный Парк — баланс в 65 годовщину создания

Białowieża National Park — balance of 65 years' activity

29 grudnia 1921 r. w wyniku konferencji odbytej w Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych poświęconej zagospodarowaniu Puszczy Białowieckiej utworzono leśnictwo „Rezerwat”, z czasem przekształcone w park narodowy. W ten sposób zakończyły się kilkuletnie starania grupy uczonych z prof. Władysławem Szaferem na czele, którzy już w kwietniu 1919 r. zorganizowali wyprawę do Białowieży w celu wyjaśnienia losów żubra. Żubra nie zastano, lecz zrodziła się myśl utworzenia parku narodowego wzorowanego na słynnym Yellowstone. W wyniku kolejnych wypraw do Puszczy Białowieckiej powstał projekt, który przedłożono władzom publikując go jednocześnie na łamach „Sylwana” (18). 65-lecie utworzenia zaczątków Białowieckiego Parku Narodowego jest okazją do bilansu jego osiągnięć i braków w kilku aspektach:

1. ZAGADNIENIA ORGANIZACYJNE

Utworzone w 1921 r. leśn. „Rezerwat” obejmowało lasy położone w widłach rzek Hwoźnej i Narewki oraz leżące w oddaleniu od tego obszaru rezerwaty: jodłowy w uroczysku „Cisówka”, sosnowy w Nadleśnictwie Królewskim oraz przysosowy wzdłuż drogi Hajnówka-Białowieża. Łączna powierzchnia chroniona wynosiła 4594,11 ha, w tym

1061,11 ha podlegało ochronie całkowitej, reszta ochronie częściowej. W rezerwach częściowych dopuszczano pozyskanie drewna, głównie iglastego, w ramach cięć sanitarnych.

W 1924 r. zwiększono obszar chroniony do 6088,65 ha z jednoczesnym przemianowaniem leśn. „Rezerwat” na nadleśnictwo o tej samej nazwie podporządkowane Dyrekcji LP w Białowieży. W 1925 r. na wniosek kierownika nowej jednostki prof. Józefa Paczoskiego zmniejszono obszar nadl. „Rezerwat” do 4640,09 ha, wyłączając zeń tereny znajdujące się poza widłami Hwoźnej i Narewki, zwiększając przy tym obszar podlegający ochronie ścisłej do 3616,00 ha. Z początkiem 1929 r. całość nadl. „Rezerwat” uznano za rezerwat ścisły.

17 sierpnia 1932 r. Minister Rolnictwa i Reform Rolnych utworzył z dotychczasowego nadl. „Rezerwat” jednostkę administracyjną szczególną o nazwie „Park Narodowy w Białowieży”, obejmującą obszar 4693,24 ha, podporządkowaną administracyjnie Dyrekcji LP w Białowieży, zaś naukowo Oddziałowi Rezerwatów Instytutu Badawczego Lasów Państwowych w Warszawie. Nadal jednak nad Hwoźną i Narewką znajdowały się enklawy prywatne w postaci łąk. Do 1929 r. część enklaw zlikwidowano, powiększając obszar rezerwatu ścisłego do 4410,09 ha. W skład parku narodowego wchodziły prócz tego osada Pałacowa oraz rezerwaty żubrów i koników typu tarpana.

W wyniku zmiany granic państwowych po II wojnie światowej obszar rezerwatu ścisłego zmniejszył się do 4675 ha. 21 listopada 1947 r. Rada Ministrów powołała do życia Białowieski Park Narodowy. W 1959 r. Minister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego nadał regulamin organizacyjny parku i powołał organ doradczy w postaci Rady Naukowej. Pierwszym przewodniczącym Rady został zoolog prof. dr August Dehnel. BPN zostaje wyłączony z terenowej administracji lasów państwowych i podporządkowany utworzonemu w MLiPD Zarządowi, a następnie Departamentowi Ochrony Przyrody. W ten więc sposób właśnie w Puszczy Białowieskiej ukształtował się polski model parku narodowego, oparty na przesłankach naukowych, funkcjonujący w ramach resortu leśnictwa. W 1950 r. ukończono wymianę gruntów i zlikwidowano prywatne enklawy powiększając rezerwat ścisły do 4747,17 ha.

W 1977 r. UNESCO uznało BPN za światowy rezerwat biosfery, zaś w 1979 r. wpisało go jako jedyny obiekt przyrodniczy w Polsce na listę Światowego Dziedzictwa Ludzkości. Należy nadmienić, iż na koniec 1985 r., spośród około 3 000 parków narodowych i ich odpowiedników na świecie, 263 obiekty uznano za rezerwaty biosfery, zaś 62 wpisano na listę przyrodniczego dziedzictwa ludzkości. W skali światowej tylko 13 obiektów jest jednocześnie rezerwatami biosfery i obiektami przyrodniczego dziedzictwa ludzkości. W Europie obok Białowieskiego Parku Narodowego takim obiektem jest jeszcze jugosłowiański Park Narodowy Durmitor.

Obecnie BPN obejmuje obszar 5316 ha, na co składają się: rezerwat ścisły — 4747,17 ha, strefa ochronna rezerwatu ścisłego od Polany Białowieskiej — 248 ha, Park Pałacowy — 48 ha oraz Ośrodek Hodowli Żubrów z osadą Zwierzyniec — 273 ha. Park zatrudnia 69 osób, w tym 3 pracowników naukowo-badawczych oraz 22 pracowników ochronnych

(strażnicy i podleśniczowie w rezerwacie ścisłym, OHŻ oraz w Parku Pałacowym). Proporcje poszczególnych grup pracowników są dalekie od optymalnych. Personel terenowy reprezentuje niewielkie kwalifikacje z dziedziny ochrony przyrody, co wynika z braku jakiegokolwiek systemu szkolenia pracowników parków narodowych w Polsce. Dodajmy, iż negatywnej selekcji personelu sprzyja niskie uposażenie, utrzymujące się od kilkunastu lat (znacznie niższe niż na porównywalnych stanowiskach w alp, placówkach naukowych, czy np. muzealnictwie bądź turystyce). Ilość środków przyznawanych na potrzeby parku w ostatnim dziesięcioleciu jest niedostateczna. Tak więc mimo rosnącej rangi obiektu w skali międzynarodowej — jego ranga w kraju spada. Dla przykładu termin światowy rezerwat biosfery nie istnieje w obowiązującej nomenklaturze planowania przestrzennego. Ostatnie perturbacje wynikające z likwidacji resortu leśnictwa nie rokują, jak dotąd, istotnej poprawy w tym zakresie.

2. OCHRONA SUBSTANCJI PRZYRODNICZEJ

Obszar parku jest niewielki i stanowi zaledwie 9,1% polskiej części Puszczy Białowieskiej. Wynika z tego konieczność szczególnej ochrony tego obszaru w obliczu narastających zagrożeń tak lokalnych jak i wynikających z sytuacji globalnej. W wyniku starań dyrekcji Parku i Rady Naukowej w 1982 r. utworzono od strony Polany Białowieskiej strefę ochronną, obejmując 248 ha użytków rolnych, w części porośniętych roślinnością drzewiastą wskutek sukcesji regeneracyjnej lasu. Część tych gruntów służy do produkcji siana na zimowe podkarmianie żubrów, z tym iż stosuje się na nich minimalne nawożenie mineralne oraz obowiązuje tu całkowity zakaz stosowania środków chemicznej ochrony roślin.

Równocześnie, wokół rezerwatu, od strony lasów zagospodarowanych utworzono strefę ochronną szerokości ok. 1 km (granica biegnie liniami oddziałowymi), w której obowiązuje zakaz stosowania zrębów zupełnych, środków chemicznej ochrony lasu oraz polowań zbiorowych z nagonką. Uzupełnieniem Parku jest sieć 13 rezerwatów w zagospodarowanej części Puszczy o łącznej powierzchni 2332,37 ha oraz utrzymywana na podobnych zasadach niezmiennalna powierzchnia glebowa (439,23 ha), co razem stanowi 4,78% polskiej części Puszczy. Wprowadzone w 1975 r. lokalne zasady zagospodarowania Puszczy Białowieskiej, nazywane czasami „Statutem”, zmierzają do utrzymania naturalnej i zróżnicowanej struktury jej drzewostanów. Projektuje się utworzenie w drzewostanach obrębów Zwierzyniec i Browsk, sąsiadujących z Parkiem, rezerwatu częściowego oraz przyłączenie łąk leżących na północ od rzeki Hwoźnej i na zachodnim brzegu Narewki do rezerwatu ścisłego (17). Wiosną 1987 r. WRN w Białymstoku ma rozpatrywać projekt utworzenia w Puszczy i na jej przedpolu obszaru chronionego krajobrazu. Na zatwierdzenie czeka projekt rezerwatu krajobrazowego obejmującego całą polską część Puszczy. Realizacja tych wszystkich propozycji ma zwiększyć skuteczność ochrony zasobów przyrody puszczańskiej.

Na obszarze rezerwatu ścisłego BPN obserwuje się stopniowy proces regeneracji zbiorowisk leśnych na dawnych łąkach nad rzekami, po przy-

łączeniu obecnych łąk na drugim brzegu rzek proces ten obejmuje je także. Równolegle z tym kształtują się klimaksowe zbiorowiska leśne w drzewostanach Parku, co przejawia się m.in. zmniejszeniem się udziału gatunków takich jak brzoza, sosna, osika i wierzby (7), zanikają również niektóre rośliny runa charakterystyczne dla wczesnych stadiów sukcesyjnych lasu (16). Czy jest to proces korzystny z punktu widzenia ochrony przyrody? Bez wątpienia tak, bowiem lasy Parku wracają w ten sposób do stanu sprzed kilkuset lat, gdy zaczęła na nie wpływać gospodarka ludzka. Niemniej jednak prowadzi to do zmniejszenia wyjściowej różnorodności flory i fauny istniejącej w momencie utworzenia Parku. M.in. wskutek powrotu lasu na dawne łąki w dolinach rzek giną stanowiska takich roślin jak niebielistka trwała, gnidosz królewski oraz skalnica torfowa, kurczą się też biototopy lęgowe cietrzewia, kszycy i innych ptaków błotnych oraz obszary łowieckie orlika krzykliwego i kani czarnej. Ponieważ podobny proces zachodzi i w części zagospodarowanej Puszczy (m.in. nad rzekami: Leśną, Łutownią i Przewłoką), zagadnienie jest złożone. W ten sposób ulega zmniejszeniu baza pokarmowa kopytnych, w tym także żubra, zanika przy tym bardzo atrakcyjny element krajobrazu wraz z rzadkimi gatunkami owadów. W ten właśnie sposób zagięło jedyne znane w kraju reliktowe stanowisko motyla *Coenonympha oedippus* w dolinie Leśnej, mimo iż jego odkrywca doc. K r z y w i c k i w latach sześćdziesiątych zwracał uwagę wojewódzkiemu konserwatorowi przyrody na konieczność jego ochrony, nic w tej sprawie nie uczyniono (1). Jak dotąd nie czyni się żadnych zabiegów z zakresu ochrony czynnej zmierzających do zachowania fragmentów wylesionych dolin rzek z torfowiskami niskimi i przejściowymi (np. przez wykaszanie raz na 2 lata).

Innym pozytywnym aspektem 65-lecia jest restytucja elementów biocenozy zaginionych w minionych okresach. Jak dotąd odnosi się to wyłącznie do fauny. Przywrócono więc bobry, łosie i żubry. W odniesieniu do żubra odczuwa się brak długofalowej polityki restytucji i precyzyjnych zasad selekcji gatunku w skali całego kraju oraz w odniesieniu do populacji białowieskiej, co stwarza precedensy jakimi były decyzje władz łowieckich z grudnia 1985 r. (15). Nie udało się na trwałe restytuować w Puszczy niedźwiedzia, mimo sukcesów w okresie międzywojennym.

Należy również odnotować utratę szeregu gatunków roślin i zwierząt w okresie istnienia Parku. Zaginęło więc w latach sześćdziesiątych jedyne w polskiej części Puszczy stanowisko obuwika, nie udało się odszukać stanowiska zimoziołu w oddz. 314, zaś z ptaków zagiął sokół wędrowny i najpewniej orlik grubodzioby. Równie niekorzystne zmiany zaszły w odniesieniu do stanu środowiska przyrodniczego. Osuszenie rozległych bagien we wschodniej części Puszczy wraz z regulacją górnego biegu rzeki Narewki na odcinku do Parku Pałacowego, wykonane w latach pięćdziesiątych, spowodowały obniżenie poziomu wód gruntowych. Skutkiem tego było przyspieszenie procesu rozpadu drzewostanów z dużym udziałem świerka obserwowane w latach sześćdziesiątych, a także wkroczenie tego gatunku na torfowiska wysokie. Zmiany te nie są dostatecznie poznane i udokumentowane. Wielką niewiadomą jest wpływ powstającego na północnym przedpolu Puszczy w dolinie Narwi zbiornika reten-

cyjnego Siemianówka. Już teraz wiadomo, iż ulegnie podtopieniu około 800 ha drzewostanów w obrębie Browsk w sąsiedztwie Parku. Jaki będzie wpływ zbiornika na wody podziemne nie wiadomo wobec braku rozeznania stosunków hydrogeologicznych. Wobec alarmu w tej sprawie podniesionego przez Radę Naukową BPN w 1984 r. rozpoczęto systematyczne badania monitoringowe poziomu wód gruntowych zarówno w Parku jak i w całej Puszczy.

Równolegle z obniżeniem poziomu wód gruntowych stopniowo rosło zanieczyszczenie wód Narewki stanowiącej zachodnią granicę rezerwatu ścisłego. Poczynając od 1982 r. toczy ona wody na odcinku poniżej osady Białowieża nie odpowiadające żadnej z obowiązujących klas czystości. W planach przewiduje się budowę kompleksowej oczyszczalni ścieków w Białowieży, lecz termin rozpoczęcia prac jest przesuwany z roku na rok. Nic nie wskazuje, by obecnie planowany termin jej uruchomienia w 1990 r. był realny.

Czystość powietrza w całej Puszczy odbiega od stanu sprzed 65 lat, prócz zanieczyszczeń docierających z tzw. dalekiego transportu, dochodzą zanieczyszczenia z Hajnówki, a i w samej Białowieży, tuż przy rezerwacie ścisłym, działa 12 lokalnych kotłowni opalanych węglem coraz gorszej jakości (8). W efekcie stwierdzono np., iż w ostatnim 25-leciu z terenu Puszczy i BPN zginęło kilkanaście gatunków porostów, a wiele innych zmniejszyło ilość swych stanowisk. Nie udało się również proponowane przez Radę Naukową BPN wykorzystanie Polany Białowieskiej do produkcji żywności nieskażonej. Władze wojewódzkie nadal lansują zwiększenie intensywności produkcji rolnej, oczywiście w najprostszy sposób poprzez wzrost nawożenia mineralnego. Nadal na terenie Parku ma miejsce kłusownictwo oraz nielegalne odłowy ryb z użyciem sieci. Obserwuje się też wkraczanie do rezerwatu ścisłego synantropijnych gatunków roślin i zwierząt (3, 16), przykładem tych ostatnich są zadomowione w parku jenot i piżmak.

3. BADANIA NAUKOWE

Poczynając od swego zarania BPN wraz z otaczającą go Puszcza cieszył się zainteresowaniem badaczy. Początek systematycznych badań ekosystemów Parku dali jego dwaj pierwsi kierownicy profesorowie Paczowski i Karpieński, którzy syntezy swych badań zawarli w dwu monografiach (14, 5). Już w 1930 r. przy Parku powstała filia Instytutu Badawczego Lasów Państwowych, której kontynuacją jest dzisiejszy Zakład Ochrony Przyrody IBL. Po wojnie, z zapoczątkowanych w tej placówce badań wyłoniły się dwie dalsze, a mianowicie: Zakład Badania Ssaków PAN oraz Białowieska Stacja Geobotaniczna Uniwersytetu Warszawskiego. Obszar zainteresowania białowieskich placówek obejmuje całą północno-wschodnią część kraju, a wyniki ich badań dały podstawę do stworzenia sieci rezerwatów i parków krajobrazowych i opracowania projektu Wigierskiego Parku Narodowego. Na terenie Parku i w Puszczy prowadzą badania liczne placówki pozabiałowieskie oraz współpracujący z nimi uczeni zagraniczni. Wynikiem rozległych badań jest prawie 1300

publikacji prezentujących wyniki oryginalnych badań częściowo lub całkowicie opartych na materiałach z terenu BPN. Całość piśmiennictwa białowieskiego ujmują kolejne tomy bibliografii (6, 11, 13) oraz bieżący katalog publikacji prowadzony w muzeum BPN.

Wśród badań botanicznych przykładem mogą być badania flory roślin naczyniowych i szaty roślinnej pozwalające na syntezę w formie monografii (4, 16) oraz flory grzybów zagwiowatych i kapeluszowych (2, 9). Z dziedziny zoologii można przytoczyć wielostronne badania ssaków, w tym i żubra, niektórych grup owadów i stawonogów, tudzież ogłoszone w ostatnich latach wyniki badań ornitofauny lęgowej ekosystemów leśnych BPN (20). Z innych badań prowadzono różnorodne badania mikroklimatyczne oraz stosunkowo nieliczne badania zmian struktury drzewostanów w czasie, oparte o stałe powierzchnie badawcze założone w 1936 r. (7, 21, 22).

Niestety nie zapewniono możliwości śledzenia stopniowego „dziczenia” drzewostanów Parku (19) poprzez systematycznie powtarzaną w określonych okresach ich inwentaryzację. Mimo iż zasady inwentaryzacji drzewostanów w parkach narodowych i rezerwach rodziły się m.in. na podstawie prac wykonywanych w BPN (10), to wskutek braku na ten cel środków połączonym z niezbyt prężnym działaniem kolejnych dyrektorów Parku i władz ochrony przyrody w resorcie leśnictwa, w ciągu 65 lat istnienia Parku prace inwentaryzacyjne wykonano tylko raz. Znalazł się więc Park w gorszej sytuacji niż sąsiadujące z nim lasy zagospodarowane, w których regularnie powtarzano prace urządzeniowe w okresach 10-letnich. W wyniku usilnych starań Rady Naukowej i dyrekcji BPN w 1984 r. rozpoczęto prace urządzeniowe finansowane przez Naczelny Zarząd Lasów Państwowych. Zakończono prace geodezyjne oraz znaczną część prac gleboznawczych. Nie jest jednak pewne, czy na ich ukończenie znajdują się kredyty w obecnym systemie organizacyjnym parków.

BPN jako jedyny w Polsce ma ściśle ustalone zasady eksploracji naukowej Parku, uwzględniając różnorodność metod badawczych i ewentualne zagrożenia z tego tytułu ekosystemów (23).

Brak jest badań nad zasobnością, przyrostem oraz zasobami genetycznymi puszczańskich ekotypów drzew, a więc badań bardzo istotnych dla praktyki leśnictwa. Sam Park nie dysponuje możliwością finansowania badań, a zatrudnionych w nim 3 pracowników naukowo-badawczych, na dodatek obciążonych innymi pracami, nie może skutecznie śledzić zmian zachodzących w chronionych biocenozach w stopniu niezbędnym do ich ochrony. W ostatnich latach notuje się zmniejszenie ilości realizowanych w Parku tematów badawczych, co jest spowodowane zmianami sposobu finansowania nauki.

4. TURYSTYKA I DYDAKTYKA

Walory przyrody puszczańskiej sprawiły, iż już w okresie międzywojennym Park cieszył się dużą popularnością i był odwiedzany przez licznych turystów. I tak w 1939 r. Białowieżę odwiedziło ponad 45 tys.

osób, w tym ponad 1100 turystów zagranicznych. W ostatnim pięcioleciu liczba ta waha się w granicach 80—100 tys. osób rocznie, w tym około 7 tys. gości zagranicznych. Do 1939 r. całością obsługi zwiedzających zajmował się Park, co pozwoliło na kierowanie ruchem turystycznym w sposób nie kolidujący z wymogami ochronnymi przy jednoczesnym zapewnieniu należytego poziomu dydaktycznego. Po wojnie obsługę przejęły przedsiębiorstwa turystyczne, a Park zachował jedynie funkcje kontrolne. Te ostatnie najpełniej realizowane są w odniesieniu do przewodnictwa. Park uczestniczy w procesie szkolenia kandydatów na przewodników, egzaminach a następnie w ich doszkalanii, tudzież sprawuje kontrolę ich pracy, stosując wobec naruszających przepisy skuteczne kary.

BPN jako jedyny park narodowy w Polsce ma możliwość praktycznej kontroli ruchu turystycznego, co sprawia, iż szkody z tego tytułu są ograniczone do minimum. Niemniej jednak znaczne nasilenie ruchu turystycznego odbiło się niekorzystnie na stanie systemów korzeniowych drzew wzdłuż szlaku turystycznego (12). Poczynając więc od 1978 r. wprowadzono szereg ograniczeń, takich jak zmniejszenie liczby osób prowadzonych przez przewodnika, zakaz zwiedzania przez grupy najmłodszych klas szkoły podstawowej oraz zamykanie rezerwatu ścisłego w okresie roztopów. Równolegle w zagospodarowanej części Puszczy zorganizowano atrakcyjne szlaki (np. „dębów królewskich” i „zebra żubra”), co skutecznie zmniejszyło liczbę osób zwiedzających rezerwat ścisły.

Prócz rezerwatu ścisłego, Park udostępnia turystom rezerwat pokazowy żubrów i koników typu tarpana, muzeum i Park Pałacowy. Nie zawsze obiekty te należycie spełniają swe funkcje, bowiem np. muzeum nie dysponuje preparatorem i działem oświatowym, a przebudowa rezerwatu pokazowego ciągnie się już ponad 10 lat.

Na funkcje dydaktyczne wpływa również niedostateczna ilość wydawnictw informacyjnych i bardziej specjalistycznych zarówno w języku polskim jak i w wersjach obcojęzycznych, brak pracowników i przewodników biegle władających językami obcymi oraz pozostawiający wiele do życzenia sposób zwiedzania Parku przez młodzież szkolną. Należy sądzić, iż w tym ostatnim względzie poprawę przyniesie projektowane od lat utworzenie specjalnego ośrodka dydaktyczno-metodycznego, którego zadaniem ma być pomoc nauczycielom w prawidłowym organizowaniu pobytu młodzieży szkolnej w Parku.

5. WNIOSKI

W ciągu ubiegłego 65-lecia Białowieski Park Narodowy zanotował szereg niewątpliwych osiągnięć, niemniej jednak wiele pozostaje jeszcze do zrobienia. Szereg spraw, takich jak np. narastające zanieczyszczenie środowiska, leży poza zasięgiem oddziaływania dyrekcji Parku i władz ochrony środowiska. Inne jednak, chociażby takie jak prawidłowa organizacja dydaktycznego oddziaływania Parku na zwiedzających, czy regularne powtarzanie prac inwentaryzacyjnych zasobów przyrodniczych, bądź organizacji badań śledzących zmiany zachodzące w ekosystemach

Parku, jest uzależnione od zapewnienia dostatecznej ilości środków, tak aby mógł wypełniać swe zadania, stosownie do swej wysokiej rangi w aspekcie międzynarodowym.

LITERATURA

1. Dąbrowski J. S.: Uwagi o stanie zagrożenia lepidopterofauny w parkach narodowych. Część IV: Puszcza Białowieska i Białowiecki Park Narodowy. Parki Nar. Rez. Przyr. 1981 R. 4 nr 2.
2. Domański S.: Specyfika mikroflory nadrzewnej Białowieckiego Parku Narodowego ze szczególnym uwzględnieniem grzybów rzędu *Aphylllophorales*. Sylwan 1967 R. 11 nr 1.
3. Faliński J. B.: Antropogeniczna roślinność Puszczy Białowieckiej jako wynik synantropizacji naturalnego kompleksu leśnego. Rozpr. Uniw. Warsz. 1966 nr 13.
4. Faliński J. B.: Vegetation dynamics in temperate lowland primeval forests (Ecological studies in Białowieża Forest). Dordrecht: Dr Junk Publishers 1966.
5. Karpiński J. J.: Materiały do bioekologii Puszczy Białowieckiej. Rozpr. i Spraw. IBL, ser. A. 1949 nr 56.
6. Karpiński J. J., Okołów C.: Bibliografia Białowieska. Warszawa: MLiPD 1969.
7. Kowalski M.: Rozwój drzewostanów naturalnych na powierzchni badawczej w Białowieckim Parku Narodowym. Rozpr. Nauk. i Mon. SGGW-AR 1982 nr 19.
8. Malzahn E., Niedzielska U.: Zakwaszenie kory sosny zwyczajnej w Puszczy Białowieckiej jako wskaźnik zakwaszenia środowiska leśnego. Parki Nar. Rez. Przyr. 1986 R. 7 nr 1.
9. Nespiaak A.: Studia nad udziałem grzybów kapeluszowych w zespołach leśnych na terenie Białowieckiego Parku Narodowego. Mon. Bot. 1959 R. 8.
10. Niedziałkowski W.: Wytyczne gospodarstwa rezerwatowego z programem prac inwentaryzacyjnych i organizacyjnych w rezerwach leśnych. Rozpr. i Spraw. IBL, ser. A. 1949 nr 60.
11. Okołów C.: Bibliografia Puszczy Białowieckiej 1967—1972. Białowieża: BPN 1976.
12. Okołów C.: Uszkodzenia systemów korzeniowych drzew spowodowane nadmiernym ruchem turystycznym w Białowieckim Parku Narodowym. Sylwan 1978 R. 122 nr 11.
13. Okołów C.: Bibliografia Puszczy Białowieckiej 1973—1980. Białowieża: BPN 1983.
14. Paczowski J.: Lasy Białowieży. Poznań: PROP 1930.
15. Pucek Z.: Żubry w nowym resorcie. Życie Warszawy 1986 nr 7.
16. Sokołowski A. W.: Flora roślin naczyniowych Białowieckiego Parku Narodowego. Fragm. Flor. Geobot. 1981 R. 27 nr 1—2.
17. Sokołowski A. W.: Kompromis w zakresie ochrony przyrody Puszczy Białowieckiej. Parki Nar. Rez. Przyr. 1986 R. 7 nr 1.
18. Szafer W.: Plan utworzenia rezerwatu leśnego w Puszczy Białowieckiej. Sylwan 1920 R. 38 nr 10—12.

19. Szafer W.: Uwagi o celach i organizacji badań naukowych w polskich parkach natury. Ochr. Przyr. 1922 R. 3.
20. Tomiałojć L., Wesółowski T., Walankiewicz W.: Breeding bird community of a primeval temperate forest (Białowieża National Park, Poland). Acta Orn. 1984 R. 20 nr 3.
21. Włoczewski T.: Materiały do poznania zależności między drzewostanem a glebą w czasie i przestrzeni. Roczn. Nauk Leśn. 1954 R. 5.
22. Włoczewski T.: Dynamika rozwoju drzewostanów w oddziale 319 Białowieskiego Parku Narodowego. Fol. For. Pol., ser. A. 1972 nr 20.
23. Zasady eksploracji naukowej i koordynacji badań w Białowieskim Parku Narodowym, przyjęte Uchwałą Rady Naukowej BPN w dniu 28 marca 1980 r. Parki Nar. Rez. Przyr. 1980 R. 1 nr 1.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 23 kwietnia 1986 r.

Краткое содержание

29 декабря 1986 г пройдет 65 лет от создания зачатка Беловежского Национального Парка (БНП) в виде лесной дачи „Заповедник”. Именно в Беловежской Пуше образовалась польская модель национального парка, создаваемого на научных предпосылках, действующего в пределах ведомства лесного хозяйства. Ныне в польской части Беловежской Пуши существует система охраны природы которой главным объектом является БНП (5.316 га) дополнен 13 заповедниками (2.332 га). Вокруг абсолютного заповедника БНП (4747 га) создана охранная зона как со стороны хозяйственных лесов как и Беловежской Поляны.

Как достижения парка можно считать: постепенную регенерацию лесных экосистем и возвращение леса в отлесенных поймах рек; реакклиматизация зубра; развитие научных исследований которых итоги представлены в свыше 1 300 публикациях; контролируемая система посещения парка туристами не угрошающая его биоценозам, широкая дидактическая деятельность м.пр. функционирование музея.

К недостаткам парка принадлежат: изменение гидрологических условий вследствие осушения болот в восточной части Беловежской Пуши и регуляции р. Наревки; возрастающее загрязнение воздуха с местными и более далекими источниками; отсутствие прослеживания изменений структуры насаждений путём регулярных лесоустроительных работ; недостаток исследований структуры и прироста насаждений; малоеффективную дидактическую работу, главным образом в отнесении к школьникам. В последние годы осуществляется недостаток средств на деятельность парка и относительно низкие зарплаты его сотрудников. Неизвестно влияние на экосистемы абсолютного заповедника сооружаемого в пойме реки Нарев водохранилища Семёнувка.

Summary

On 29 st December 1986 elapses 65 years since the incipience of the Białowieża National Park (initials of Polish name: BPN) in form of the forest-range „Rezerwat”. The Polish model of national park was being formed just in the Biało-

wieża Primeval Forest, on the base of scientific assumptions existing in the forest administration. At present, there is in the Polish part of the Białowieża Primeval Forest a system of nature protection, of which BPN (5,316 ha) is the main object, complemented with 13 reservations (2,332 ha). Around the strict reservation of BPN (4,747 ha), there is a protection zone both from the side of managed forests and of Polana Białowieska (Białowieża Clearing).

Following things may be acknowledged as achievements of the Park: gradual regeneration of forest ecosystems and return of the forest in deforested river valleys; reacclimatization of European bison; development of research of which the results are presented in more than 1,300 publications; supervised system of visiting the Park by tourists, not threatening its biocenosis; wide didactic activity, among other things a museum.

The shortcomings of the Park are as follows: changes of hydrological conditions in consequence of the drainage of swamps in the east part of the Białowieża Primeval Forest and regulation of the river Narewka; increase of air pollution from local and distant sources; lack of studies on the changes of the structure of stands through regular forest management elaborations; insufficiency of studies on the structure and increment of stands; little effective didactic activity, especially with regard to school children. In recent years, one smarts from scarcity of means for the needs of the Park and relatively low wages of the workers. Also the influence of being built storage reservoir Siemionówka in the valley of river Narewka on the forest ecosystems is not known.